

הבחירות בישראל – 2009

עורכים: אשר אריאן, מיכל שמיר

מבוא

מיכל שמיר, אשר אריאן

הבחירות לכנסת השמונה עשרה נערכו ב-10 בפברואר 2009, כמעט שלוש שנים לאחר הבחירות לכנסת השבע עשרה וכעשרים חודשים לפני המועד שבו היו אמורות להיערך (26 באוקטובר 2010). יש לבחון את הבחירות על רקע מלחמת לבנון שפתחה את כהונת ממשלת אהוד אולמרט והמלחמה בעזה שחתמה אותה, על רקע פרשיות השחיתות שנקשרו בשמו של ראש הממשלה ועל רקע ההיערכות במפלגת קדימה לקראת הבחירות.

כהונת אולמרט נפתחה בשני אירועי חטיפת חיילים שהטילו צל כבד במשך כל כהונת ממשלתו: חטיפתו של גלעד שליט לעזה ביוני 2006 וחטיפתם של אלדד רגב ואהוד גולדווסר על ידי החזבאללה ללבנון כשבועיים לאחר מכן. בעקבות האירוע השני פתחה ישראל במלחמת לבנון השנייה. המלחמה נתפסה כציבוריות הישראלית ככישלון¹ ולפיכך נדרשו לחקור אותה גופים שונים ובכללם ועדת חקירה ממשלתית. בעקבותיה גם אירעו משברים ממשלתיים שערערו את יציבות הממשלה והקואליציה. בחזית הדרום מצא את עצמו אולמרט מתמודד עם החמאס, שעלה לשלטון ברשות הפלסטינית בינואר 2006 והשתלט על עזה ביוני 2007, עם ירי רקטות ופצצות מרגמה ועם מתח ביטחוני מתמיד. זה"ל יצא לכמה פעולות ומבצעים מוגבלים בהיקפם, אך לבסוף, כאשר אולמרט כבר עמד בראש ממשלת מעבר, הוחלט לצאת למלחמה בעזה שכונתה "מבצע עופרת יצוקה" ושהסתיימה שלושה שבועות לפני הבחירות.

* תודתנו לניר אטמור, ללורה טלינובסקי ולנחמה הורביץ על עזרתם.
1 בעקבות המלחמה קמה מחאה ציבורית שבאה לביטוי במאהלי מחאה ובהפגנות בתביעה להקמת ועדת חקירה ולהתפטרות האחראים למלחמה ולתוצאותיה. ראו גם מדד השלום – אוגוסט 2006 (www.tau.ac.il/peace); כל אתרי האינטרנט המופיעים בספר זה אוחזרו לאחרונה בינואר 2010, אלא אם צוין אחרת).

במערכת הבחירות 2006 הציג אולמרט לציבור את תכנית ה"התכנסות" שאמורה הייתה להמשיך את מדיניות ה"התנתקות" של אריאל שרון. בסופו של דבר, כהונתו לא אופיינה במהלכים חד-צדדיים מסוג זה אלא במבצעים צבאיים מחד גיסא ובניהול משא ומתן עם הרשות הפלסטינית על פתרון הסכסוך מאידך גיסא. אולם היו אלה פרשיות השחיתות שנכרכו בשמו של אולמרט וחקירותיו שסתמו את הגולל על ממשלתו. ב-30 ביולי 2008 הודיע אולמרט כי לא יתמודד בבחירות הבאות. ציפי לבני נבחרה להחליף אותו כיו"ר קדימה, אך לא הצליחה להקים ממשלה חלופית. בעקבות זאת הוקדמו הבחירות.

ראש הממשלה המכהן בעת הבחירות, אהוד אולמרט, לא נמנה אפוא עם המועמדים לראשות הממשלה. מפלגתו, קדימה, בראשות ציפי לבני, זכתה ב-28 מנדטים ובכך הפכה לסיעה הגדולה ביותר בכנסת (לוח 1). מפלגת הליכוד בראשות בנימין נתניהו קיבלה אמנם מנדט אחד פחות, אך גוש הימין התחזק במידה ניכרת והגיע ל-65 מנדטים. מפלגת ישראל ביתנו בראשות אביגדור ליברמן, אשר בבחירות הקודמות זכתה ב-11 מנדטים, ובמספר קולות דומה למספר הקולות שבו זכה הליכוד, זכתה בבחירות 2009 ב-15 מנדטים. היא הפכה כעת למפלגה השלישית בגודלה בכנסת, בזכות קבלתה 2 מנדטים יותר ממפלגת העבודה שהידרדרה ל-13 מנדטים בלבד. מרצ שהתמודדה בבחירות במערך משותף עם התנועה החדשה זכתה ב-3 מנדטים, כך שהשמאל הציוני בכנסת הגיע לשפל חסר תקדים של 16 חברי כנסת בלבד. מפלגת הגמלאים, שהייתה הפתעת הבחירות הקודמות, כאשר זכתה ב-7 מנדטים, לא עברה הפעם את אחוז החסימה.

בנימין נתניהו וציפי לבני הכריזו על ניצחון מיד עם היוודע התוצאות, וניהלו מאבק על תמיכת המפלגות כדי שתמלצנה עליהם בפני הנשיא שמעון פרס כמועמדים להרכבת הממשלה. בסופן של ההתייעצויות עם נציגי המפלגות הטיל הנשיא פרס את מלאכת הרכבת הממשלה על בנימין נתניהו, מפני שעליו המליצו 65 חברי כנסת, ואילו על לבני המליצו רק 28 חברי מפלגתה. נתניהו עמד במשימה, וממשלתו הושבעה ב-31 במרס 2009. בממשלה חברות הליכוד, ישראל ביתנו, העבודה, ש"ס, הבית היהודי ויהדות התורה.

לוח 1 תוצאות הבחירות לכנסת השמונה עשרה

מספר המנדטים	אחוזים	מספר הקולות	סימן	שם המפלגה
28	22.47	758,032	כך	קדימה עם ציפי לבני לראשות הממשלה
27	21.1	729,054	מחל	הליכוד-אח"י בהנהגת בנימין נתניהו לראשות הממשלה
15	11.7	394,577	ל	ישראל ביתנו, בראשות אביגדור ליברמן
13	9.93	334,900	אמת	העבודה בראשות אהוד ברק
11	8.49	286,300	שס	ש"ס - התאחדות הספרדים העולמית שומרי תורה
5	4.39	147,954	ג	יהדות התורה והשבת אגודת ישראל - דגל התורה
4	3.38	113,954	עם	הרשימה הערבית המאוחדת התנועה הערבית להתחדשות
4	3.34	112,570	ט	האיחוד הלאומי - תקומה, התקווה, ארץ ישראל שלנו, מולדת
4	3.32	112,130	ו	חד"ש - החזית הדמוקרטית לשלוש ושוויון
3	2.95	99,611	מרצ	התנועה החדשה - מרצ
3	2.87	96,765	ב	הבית היהודי - מפד"ל החדשה
3	2.48	87,739	ד	בל"ד - ברית לאומית דמוקרטית
-	0.82	27,737	ה	התנועה הירוקה מימד
-	0.52	17,571	זך	גיל - גמלאי ישראל לכנסת
-	0.39	13,132	קנ	עלה ירוק
-	0.37	12,378	רק	מפלגת הירוקים
-	0.20	6,722	חי	ישראל חזקה

(המשך)

-	0.14	4,752	צי	צבר - מפלגת הצעירים של ישראל
-	0.11	3,696	ק	כח להשפיע
-	0.08	2,645	פ	דע"ם
-	0.08	2,572	נ	ישראל המתחדשת
-	0.07	2,346	יק	ניצולי השואה עם בוגרי עלה ירוק
-	0.06	1,887	קץ	לידר
-	0.05	1,520	ץ	מפלגת צומת
-	0.03	1,008	קפ	כוח הכסף - למיגור שלטון הבנקים
-	0.03	921	פק	מפלגת זכויות הגבר במשפחה - רע"ש
-	0.03	856	ים	הישראלים
-	0.02	815	אר	מפלגת אור
-	0.02	802	נפ	אחריות - לב אחד ורוח חדשה
-	0.02	678	פי	ברית עולם למען ילדינו
-	0.02	632	ינ	מפלגת לב
-	0.02	623	נץ	מפלגת לזוז
-	0.02	611	נר	לוחמי חברה מאוחדים

הערות:

- 5,278,985 בעלי זכות לבחור; 3,416,587 השתתפו בבחירות.
- מקרב המצביעים נפסלו 43,097 מהקולות.
- אחוז החסימה (2%) - 67,470 בוחרים.
- מדד למושב בכנסת - 27,246 קולות.
- 103,904 בוחרים הצביעו למפלגות שלא עברו את אחוז החסימה.

מקור: www.knesset.gov.il/elections18/heb/about/Electoral_result.pdf

הרקע לבחירות:

החל במלחמת לבנון, עבור בחקירות אולמרט וכלה במלחמה בעזה

אהוד אולמרט נבחר בבחירות 2006 כממלא מקומו של אריאל שרון שלקה בשבץ מוחי במהלך מערכת הבחירות עצמה. אולמרט נבחר לעמוד בראשות מפלגת המרכז קדימה, שאותה הקים שרון בסוף 2005 לאחר פרישתו מן הליכוד ועם הצטרפות אישים מימין ומשמאל לרשימתו. במהלך מערכת הבחירות הציג אולמרט בראיונות לתקשורת את תכניתו המדינית שכללה נסיגה מרוב שטחי הגדה המערבית והתכנסות בגבול חדש במזרח מאחורי גדר ההפרדה. תכנית זו שכונתה כאמור "התכנסות" המשיכה את ה"התנתקות" החד-צדדית מרצועת עזה שביצע שרון באוגוסט 2005.

מלחמת לבנון

ממשלתו של אהוד אולמרט הושבעה ב-4 במאי 2006. כחודשיים לאחר מכן, ב-12 ביולי, בעקבות חטיפת שני חיילי צה"ל, יצאה ישראל למבצע "שינוי כיוון" שהפך בסופו של דבר למלחמת לבנון השנייה. האירוע התרחש כשבועיים בלבד אחרי שחייל צה"ל, גלעד שליט, נחטף לרצועת עזה, ותמורתו נדרשה ישראל לשחרר מחבלים אסירים רבים. צה"ל פעל בשטח לבנון באופן מסיבי מהאוויר ואחר כך גם על הקרקע, וארגון חזבאללה ירה אלפי רקטות לישראל. הלחימה נמשכה כחודש והסתיימה ב-14 באוגוסט בעקבות החלטה 1701 שקיבלה מועצת הביטחון במטרה להשיג הפסקת אש. במלחמה נהרגו מאות לבנונים – אזרחים ולוחמי חזבאללה; נפצעו אלפים, ומאות אלפים נמלטו מבתיהם בדרום לבנון. נוסף על כך נגרם הרס רב לערים ולתשתיות האזרחיות בלבנון. בצד הישראלי נהרגו יותר ממאה חיילים ועשרות אזרחים. המלחמה זכתה בראשיתה לתמיכה רחבה בכנסת ובציבור (היהודי), אולם בהמשך נשחקה התמיכה בה. הביקורת הופנתה כלפי כל ראשי הדרג המדיני והצבאי וכללה תחומים רבים: תפקוד הצבא בשטח, הפקרת העורף האזרחי, אופן קבלת ההחלטות ולבסוף גם תוצאות המלחמה. עלו הדרישות להתפטרות ראש הממשלה, שר הביטחון וראשי הצבא ולהקמת ועדת חקירה ממלכתית לכדיקת אירועי המלחמה. לאחר לחצים והתלבטויות החליטה הממשלה להקים ועדת חקירה ממשלתית בראשות השופט אליהו וינוגרד.

בעקבות מלחמת לבנון התפטרו הן הרמטכ"ל דן חלוץ והן שר הביטחון עמיר פרץ, אך ראש הממשלה נותר בתפקידו על אף דוח וינוגרד הקשה ועל אף ריבוי הקריאות להתפטרותו. גופות שני החיילים שנחטפו על ידי החזבאללה הוחזרו במסגרת עסקת שבויים ביולי 2008. מלחמת לבנון הסירה מעל הפרק את תכנית ההתכנסות של אולמרט שכללה נסיגות חד-צדדיות נוספות, אך בהמשך לוועידת אנפוליס, שהתקיימה בנובמבר 2007, התנהל משא ומתן מתמשך עם הרשות הפלסטינית על הסדר שלום אפשרי.

חקירות אולמרט

חקירת מעשי השחיתות שבהם הואשם אולמרט הייתה הרקע לאי-היציבות של ממשלתו לכל אורך כהונתה. גם הצהרותיהם של אהוד ברק ושל שרים ממפלגת קדימה כי יפרשו מהממשלה עם פרסום הדוח הסופי של ועדת וינוגרד והלחץ הפוליטי והציבורי שהופעל על אולמרט להתפטר הקשו על הממשלה לתפקד. אף על פי שהצהרות הפרישה לא מומשו על ידי מרבית השרים, ואולמרט נותר יושב בכיסאו, מעמדו בציבור ובקואליציה נשחק. בד בבד ליוו את כהונת אולמרט האשמות בשחיתות שצצו כבר במערכת הבחירות. אחת הפרשות הייתה הטיית המכרז למכירת בנק לאומי בעת שאולמרט כיהן כשר אוצר בשנת 2005. החשב הכללי דאז ירון זליכה העיד על כך, ובעקבות פנייתו התנהלה חקירה של מבקר המדינה וכן של המשטרה. בסופו של דבר, בנובמבר 2007, נסגר התיק ללא הגשת כתב אישום נגד אולמרט, אחרי שנקבע כי אין תשתית ראייתית מספקת להעמידו לדין. בספטמבר 2007 הודיע היועץ המשפטי מני מזוז על פתיחת חקירה פלילית נוספת נגד אולמרט בחשד כי קיבל הנחה על רכישת בית ברחוב כרמיה בירושלים בתמורה לקידום פרויקט נדל"ן בעיריית ירושלים. התיק נסגר כעבור שנתיים, גם הפעם בגלל חוסר תשתית ראייתית להגשת כתב אישום. באוקטובר 2007 הודיע היועץ המשפטי על החלטתו לחקור את החשדות בעניין התנהלותו של אולמרט בהיותו שר התמ"ת. בפרשת מרכז ההשקעות הואשם אולמרט כי פעל בניגוד עניינים כאשר קיבל החלטות בניגוד להמלצות הדרג המקצועי, ופעל לקידום האינטרסים של מי שיוצג על ידי מקורבו, עו"ד אורי מסר. בפרשת הרשות לעסקים קטנים הואשם כי ניצל את הרשות למינויים פוליטיים וכי נהג בהליכים לא תקינים.

מתוך חקירות אלה הסתעפה החקירה והועלו חשדות לכך שאולמרט קיבל במשך שנים סכומי כסף ניכרים ממשה טלנסקי, איש עסקים אמריקני. מפרשה זו התפתחה פרשה נוספת, פרשת "ראשונטורס", שבה הואשם אולמרט בהפקת טובות הנאה כספיות אישיות מנסיעות על חשבון ארגונים ציבוריים ועל חשבון המדינה, גם כן במשך שנים. במאי 2008 החליט היועץ המשפטי על פתיחת חקירה פלילית של פרשת טלנסקי, וטלנסקי זומן לעדות פומבית מוקדמת, זאת למעלה משנה קודם שהוחלט להעמיד את אולמרט לדין.² עדות טלנסקי הובילה לסערה ציבורית, ולדרישה מצד מפלגת העבודה כי אולמרט יסיים את תפקידו כראש הממשלה. ב-11 ביוני נתן אולמרט את הסכמתו להקדמת הבחירות הפנימיות במפלגתו והורה לפתוח בארגון הפריימריז. כעבור שבועיים, בתמורה להסכמת מפלגת העבודה שלא לתמוך בהקדמת הבחירות, נקבע כי הבחירות המקדימות למפלגת קדימה יתקיימו עד 25 בספטמבר.

פריימריז בקדימה וכישלון לבני להקים ממשלה חדשה

הפריימריז לראשות קדימה נערכו ב-17 בספטמבר, והתמודדו בהם: שרת החוץ ציפי לבני, שר הפנים מאיר שטרית, שר התחבורה שאול מופז והשר לביטחון פנים אבי דיכטר. לבני זכתה ב-43% מקולות הבוחרים ומופז – ב-42%. ההפרש ביניהם היה 431 קולות בלבד. מחנה מופז החל בתהליכי ערעור על התוצאות לבית הדין של קדימה אך בסופו של דבר החליט מופז לקבל את ההפסד ואף להישאר בפוליטיקה. ב-19 בספטמבר הגיש ראש הממשלה אולמרט לנשיא המדינה שמעון פרס מכתב התפטרות, ובעקבות התייעצויות עם ראשי הסיעות החליט פרס להטיל את מלאכת הרכבת הממשלה החדשה על יושבת ראש מפלגת קדימה, לבני. המשא ומתן הקואליציוני לא צלח. נחתם אמנם הסכם קואליציוני בין קדימה לעבודה, אולם לבני לא הצליחה להרחיב את השורות, גם אחרי שקיבלה מנשיא המדינה הארכה בת שבועיים לנסות ולהרכיב ממשלה. המשא ומתן עם ש"ס התמקד בהגדלת קצבאות הילדים שדרשה ש"ס, וגם המשא

2 ב-30 באוגוסט 2009 הוגש כתב אישום נגד אולמרט לבית המשפט המחוזי בירושלים, הכולל האשמות בפרשיות ראשונטורס, מעטפות הכסף של טלנסקי ומרכז ההשקעות.

ומתן עם יהדות התורה, עם מרצ ועם הגמלאים לא התקדם. ב־26 באוקטובר הודיעה לבני לנשיא כי לא הצליחה להקים ממשלה. בעקבות זאת הוחלט על קיום בחירות חדשות, ולאחר התייעצות בין הסיעות נקבע שהן תיערכנה ביום 10 בפברואר 2009.

גיוס מועמדים ובחירתם

במהלך החודשים נובמבר ודצמבר נערכו המפלגות לקראת הבחירות, באמצעות גיוס מועמדים ובחירת רשימותיהן. נתניהו השקיע רבות בחיזוק מפלגתו והצליח בגיוס "כוכבים", ובהם: השרים לשעבר בני (זאב בנימין) בגין ודן מרדור; אנשי צבא וביטחון בכירים דוגמת משה (בוגי) יעלון, עוזי דיין, יוסי פלד והמפכ"ל לשעבר אסף חפץ; אחרים כמו כוכב הכדורסל טל ברודי, נכדו של זאב ז'בוטינסקי ודוברת צה"ל לשעבר מירי רגב. נדמה היה שכולם ביקשו לקפוץ על העגלה המנצחת של נתניהו, שנתפס כבעל הסיכויים הגבוהים ביותר לזכות בבחירות המתקרבות.

חברי כנסת נדרו בין המפלגות, והחלו ניסיונות להקים גופים פוליטיים חדשים. במחנה הדתי-לאומי נעשה ניסיון ייחודי לאיחוד הציונות הדתית במסגרת מפלגה אחת: הוקמה מועצה ציבורית שבראשה עמד האלוף במילואים יעקב עמידור. כיו"ר התנועה נבחר מועמד מחוץ לפוליטיקה – דניאל הרשקוביץ. ואולם לאחר פרסום הרכב הרשימה החליטו חברי האיחוד הלאומי לפרוש מן הרשימה המשותפת ולהתמודד ברשימה נפרדת, שהורכבה ממפלגות תקומה, התקווה, מולדת וארץ ישראל שלנו. בצדה התמודדה בבחירות מפלגת הבית היהודי – מפד"ל החדשה. ניסיון האיחוד היה ייחודי בנכונות הפוליטיקאים להעניק לכוחות אזרחיים סמכויות וכוח הכרעה, ואולם בסופו של דבר גברה הפוליטיקה. פעם נוספת התברר באיזו מידה שבוי המחנה הדתי-לאומי בתוך סוגיית ארץ ישראל המאפילה על כל הסוגיות החשובות האחרות. ניסיון מרתק זה מתואר בפירוט במאמרו של אשר כהן המנתח את הרקע למהלך ועומד על הסיבות לכישלונו.

גם בשמאל פעל חיים אורון, שהחליף במרס 2008 את יוסי ביילין כראשות מרצ, להרחבת השורות ולצירוף כוחות חדשים מחוץ לפוליטיקה באמצעות

הקמת רשימה שכונתה "תנועה חדשה". גם במקרה זה קבעה ועדה מסדרת שהורכבה מאנשים שאינם פוליטיקאים את רשימת "התנועה החדשה", שאכן חברה למרצ.

במהלך חודש דצמבר קבעו הרשימות את מועמדיהן. פריימריז לראש הרשימה ולמועמדיה נערכו במפלגות העבודה, הליכוד וקדימה ובהם השתתפו עשרות אלפי מתפקדים. כמו כן נבחרו בפריימריז מפלגתיים יו"ר מרצ ויו"ר מפלגת התקווה, שהתמודדה במסגרת האיחוד הלאומי. רוב הרשימות והמועמדים האחרים נקבעו בידי מנהיגי הרשימה או בידי מספר מצומצם של אנשים. רק בחד"ש, בבל"ד ובמרצ נבחרו מועמדי המפלגה בידי צירי המפלגה. מאמרו של גדעון רהט עוסק בהרחבה בתהליכי בחירת המועמדים במפלגות, בצורותיהם המגוונות ובהשלכותיהם הפוליטיות.

המלחמה בעזה

ב-27 בדצמבר 2008 יצאה ישראל למלחמה בעזה, ומערכת הבחירות הוקפאה. פעולה צבאית נרחבת ברצועת עזה עמדה על סדר היום הציבורי זמן רב, בגלל ירי רב שנים של רקטות קסאם ופצצות מרגמה לעבר יישובי הנגב המערבי וגוש קטיף, שגבר לאחר ביצוע ההתנתקות באוגוסט 2005. התמשכות הירי, פעולות מוגבלות של צה"ל ברצועה והפסקות אש שלא החזיקו מעמד הובילו למבצע "עופרת יצוקה", שלגביו התלבטה הממשלה זמן רב אך בסופו של דבר הכריעה לצאת אליו בהיותה ממשלת מעבר. המבצע נפתח בהפצצות כבדות שביצע חיל האוויר ונמשך בפעולה קרקעית נרחבת. חלק ניכר מן הלחימה התנהל בשטח מיושב. בד בבד נורו מאות רקטות קסאם, רקטות גראד ופצצות מרגמה לעבר יישובי הנגב המערבי ולעבר אשקלון, אשדוד ובאר שבע.

ב-17 בינואר הכריזה ישראל על הפסקת אש חד-צדדית, וכעבור כמה ימים יצאו כל הכוחות מרצועת עזה. ירי הרקטות מעזה פחת במידה רבה במהלך המבצע ולאחריו, אך לא פסק לגמרי.

במהלך המבצע נגרם נזק רב למתקני תשתית צבאיים ואזרחיים, נהרסו בתים רבים, ועשרות אלפים מתושבי רצועת עזה הפכו לפליטים. נפצעו אלפים, ונהרגו יותר מאלף פלסטינים. לטענת צה"ל רובם היו אנשי חמאס וארגוני טרור אחרים,

ואילו לטענת הפלסטינים רוב ההרוגים היו אזרחים. בצד הישראלי נפצעו מאות, אך מספר ההרוגים היה נמוך: עשרה חיילים ושלושה אזרחים.³ המבצע בעזה זכה בתמיכה רחבה בכנסת, וסיעות הימין אף דרשו להרחיבו ולהמשיכו. לעומת זאת, הסיעות הערביות התנגדו למבצע מתחילתו. מרצ תמכה בראשית המבצע אך קראה להפסקת אש כבר בשלביו המוקדמים. המבצע זכה לתמיכה גורפת בציבור היהודי ולהתנגדות נרחבת בציבור הערבי. סקר מדר "המלחמה והשלום", שנערך כשבוע וחצי לאחר ראשית מבצע עופרת יצוקה מלמד כי 94% מן הציבור היהודי תמכו במבצע או תמכו בו מאוד, ואילו 85% מן הערבים התנגדו לו.⁴ בסקר הבחירות הישראלי (The Israel National Election Studies – INES)⁵ שנערך בתום המבצע אמרו 72% מן הנשאלים היהודים כי המבצע בעזה היה מוצלח, בהשוואה ל-12% בלבד מן הנשאלים הערבים שסברו כך. בתשובה על שאלה אחרת ענו 87% מן הנשאלים הערבים כי אם יימשך הירי על יישובים ישראליים מרצועת עזה, ישראל תידרש לפעול בעיקר בצעדים מדיניים ולא בכוח צבאי, בהשוואה ל-13% בלבד מן הנשאלים היהודים שסברו כך. 54% מקרב היהודים אמרו כי על ישראל לנקוט פעולות חד-פעמיות נגד הירי בלי להישאר שם, ואילו 30% טענו שעל ישראל לכבוש את כל רצועת עזה מחדש ולהישאר בה. ההתנגדות למלחמה התבטאה בפעולות מחאה ובהפגנות, שבמהלכן נעצרו מפגינים רבים, רובם ערבים. במהלך המבצע בעזה דנה ועדת הבחירות המרכזית בכמה פניות לפסילת בל"ד ורע"מ-תע"ל מהתמודדות בבחירות לכנסת. 26 מחברי הוועדה תמכו בפסילת בל"ד, ורק 3 הצביעו נגד (נציגי מרצ ומימד). בהצבעה על פסילת רע"מ-תע"ל תמכו 21 חברים מהוועדה, אחד נמנע (נציג יהדות התורה) ו-8 הצביעו נגד (נציגי העבודה, מימד ומרצ). שתי המפלגות ערערו לבית המשפט העליון, שקיבל את הערעור וביטל את החלטת ועדת הבחירות המרכזית.

3 www.shabak.gov.il/SiteCollectionImages/terrorism/סקירות20%ופרטומים/terror-portal/docs/oferet-summary-15-1-09.pdf

4 www.tau.ac.il/peace (סקר דצמבר 2008).

5 www.ines.tau.ac.il/elections.html. באתר אפשר למצוא את הנתונים מסקר הבחירות הישראלי (Israel National Election Studies – INES) של 2009 וכן מסקרי בחירות קודמים.

בעת המלחמה זכו קברניטי המערכה בהבעת אמון רבה, ובייחוד שר הביטחון אהוד ברק (62%). שרת החוץ ציפי לבני וראש האופוזיציה מן הליכוד בנימין נתניהו קיבלו 53% אמון, ואילו ראש הממשלה אהוד אולמרט זכה ב-44% אמון בלבד.⁶ עם זאת מאמרם של יריב צפתי, תמיר שפר וגבריאל וימן מלמד כי קדימה, מפלגת השלטון, לא זכתה בסיקור נרחב וחיובי יותר בתקשורת לאחר תום המבצע וכך גם לא ברק ולבני. אם כך, האם השפיע מבצע עופרת יצוקה על מערכת הבחירות ועל תוצאותיהן? אחת ההשלכות הייתה הבולטות שבה זכה הנושא הביטחוני בסדר היום של הבחירות. הנתונים שמציגים צפתי, שפר ווימן מאששים זאת הן בכיסוי התקשורתי הן בתשדירי הבחירות. נדים רוחאנא, אמטאנס שחאדה ואריז' סבאע'ח'ורי עוסקים בהשלכות נוספות של המבצע: הקיטוב שהתגלע בין החברה היהודית לבין החברה הערבית בעת המלחמה והשפעתו על השתתפות הבוחרים הערבים בבחירות ועל דפוסי הצבעתם. כמו כן אפשר להסביר את הצלחתה של ישראל ביתנו בהצבת סדר היום שלה במוקד מערכת הבחירות ואת הישגיה בקלפי לסמיכות הבחירות למבצע הצבאי. מאמרה של אולנה בגנו על ישראל ביתנו מראה כי אכן בוחרים יהודים, מהגרים וותיקים כאחד, המתגוררים באזורי העימות והחשים תחושת איום רבה יותר מצד הערבים, נטו יותר להצביע למפלגתו של אביגדור ליכרמן. אם כך, נראה כי המנצחת הגדולה של הבחירות – ישראל ביתנו – הייתה המרוויחה העיקרית ממבצע עופרת יצוקה וכי דווקא קדימה והעבודה, המפלגות שהיו באותה עת בשלטון ויזמו את המבצע, לא נמנו עם מרוויחותיו.

מערכת הבחירות:

סדר יום משתנה, פרסונליזציה וריבוי ערוצים

מערכת הבחירות החלה כאמור עם התפטרותו של אולמרט בצל פרשיות שחיתות שעוררו את העיסוק בטוהר המידות ובניקיון כפיים. אחר כך פרץ המשבר הכלכלי העולמי והסב את תשומת הלב לנושא הכלכלי ולדיון ביכולת

התפקוד של המועמדים בתחום זה. מבצע עופרת יצוקה השיב את נושא הביטחון למוקד תשומת הלב. אף על פי שמערכת הבחירות שבתה לכאורה בעת המבצע, המועמדים לא התעלמו כמובן מן הבחירות שבפתח, והשאלה מי יבטיח טוב יותר את הביטחון תפסה את הבכורה. מיד עם תום המבצע, כשלושה שבועות לפני מועד הבחירות, שב העיסוק המפורש בבחירות למרכז סדר היום הציבורי. בצד הדגשת נושא הביטחון הפכה המערכה להיות פרסונלית מאוד.⁷ בלב הזירה ניצבה התחרות בין שני "שוחרי קמבק", המועמדים ששאפו לחזור בשנית לראשות הממשלה, בנימין נתניהו ואהוד ברק, לבין יו"ר קדימה, ציפי לבני, שזו הייתה לה הפעם הראשונה שבה התמודדה כיו"ר רשימה המועמדת לראשות הממשלה. תחרות זו, ובייחוד התחרות הצמודה שהראו הסקרים בין נתניהו לבין לבני, עמדה במוקד השבועות האחרונים של מערכת הבחירות. מאמרה של שלומית ברנע מתמקד בתופעת הקמבק הפוליטי שנתניהו וברק היו נציגיה הבולטים בבחירות אלה, אולם מדובר בתופעה החוצה מדינות ותקופות. מאמרו של עינת גדליה, חנה הרצוג ומיכל שמיר עוסק בתחרות האישית שבין שני המועמדים והמועמדת שהתמקדה באופיים ובתכונותיהם כמנהיגים, כנקודת מוצא לניתוח השיח המגדרי שהתפתח בנושא מועמדותה של לבני ולהסבר הפער המגדרי שבא לביטוי בהצבעת הנשים לקדימה.

שידורי תעמולת הבחירות באמצעי התקשורת עלו לאוויר ב־27 בינואר, ונמשכו שבועיים בלבד, אך כמו בבחירות קודמות גם הפעם שיעורי הצפייה בשידורי תעמולת הבחירות של המפלגות היו נמוכים. מאפיין בולט של מערכת הבחירות 2009 היה הקמפיין המקוון של המפלגות, שאותו מנתחים בפירוט דן כספי ואלינור לב. הבחירות לנשיאות בארצות הברית בנובמבר 2008 ובייחוד הקמפיין המקוון המוצלח והמתקשר של המנצח, ברק אובמה, השפיעו על תעשיית הבחירות בישראל. לפיכך אנשי המקצוע, בייחוד במפלגות הגדולות יחסית, הרחיבו את השימוש במגוון אמצעים חדשים ולצורך כך הקצו חלק ניכר מתקציביהן: אתרי מפלגות באינטרנט, סרטונים באתרים לשיתוף קבצים, רשתות

7 ראו סיכום הבחירות ב"הארץ" (www.haaretz.co.il/hasite/spages/1062988.html) וב"דיעות אחרונות" (נחום ברנע "יום קשה לבוחר", 10.2.2009, עמ' 3).

חברתיות, בלוגים, דואר אלקטרוני והודעות טקסט ברשת סלולרית.⁸ ציבור הבוחרים לעומת זאת לא הרבה להיחשף לערוצי התקשורת החדשים, וכך נוצר פער הטמעה העומד במוקד מאמרים של כספי ולב.

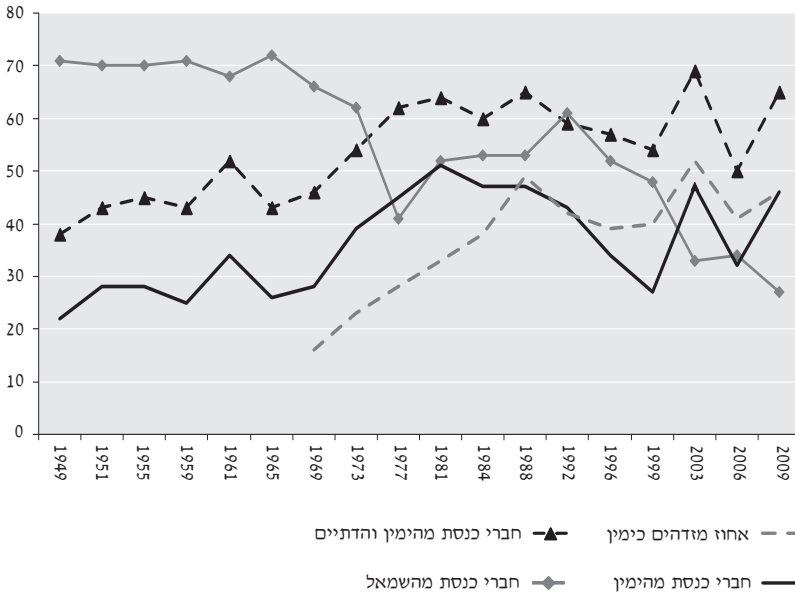
חידוש נוסף במערכת הבחירות היה "מצפן הבחירות" של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שעלה לאתר Ynet ב-22 בינואר. מצפן הבחירות נועד לעודד את המפלגות להציג בשקיפות מרבית את עמדותיהן בנושאים העיקריים העומדים על סדר היום הלאומי, ולשמש כלי עזר לבוחרים בקבלת החלטות הצבעה מושכלות. המכשיר עושה זאת על ידי מיקומו של כל גולש ביחס למפלגות השונות, בהתבסס על תשובותיו על סדרת שאלות. 40,000 כניסות נרשמו בשעה הראשונה, ובסך הכול יותר מ-800,000 כניסות עד יום הבחירות. המצפן, אופן בנייתו וניתוח הנתונים שהתקבלו דרכו נדון במאמרים של אשר אריאן, אנדרה קרוואל, מרק פול ורפאל ונטורה.

תוצאות הבחירות

מי המנצחים? מי המפסידים?

מנצח אחד ברור בבחירות 2009 הוא הימין. בכנסת השבע עשרה מנה גוש השמאל והמרכז 70 מנדטים, וגוש הימין מנה 50 מנדטים. לעומת זאת, בבחירות אלה זכה הימין ב-65 מנדטים. האמירה המובהקת ביותר על בחירות 2009 היא "העם רוצה ימין", וזו אכן הייתה האמירה המוסכמת ביותר על הכלל בסקר הבחירות הישראלי שנערך לאחר הבחירות: 70% הסכימו עם אמירה זו. עם זאת ראוי לבחון אותה בפרספקטיבה מנקודת מבט היסטורית: העם רוצה ימין זה זמן רב, כפי שאפשר לראות בתרשים 1. כאן מוצגים המנדטים של הימין, המנדטים של השמאל של הימין והדתיים, ההסתכלות הנכונה יותר על הגושים, המנדטים של השמאל ושיעור היהודים המגדירים את עצמם ימין (על פי סקרי INES).

תרשים 1 עליית הימין בכנסת ובציבור, 2009-1949

מקור: שיעור המזדהים כימין מתבסס על סקרי INES (1969-2009); נתוני מנדטים: אתר הכנסת.

כפי שאפשר לראות בתרשים, נסיקת הימין החלה לאחר מלחמת ששת הימים והגיעה לשיאה בשנות השמונים. בעקבות האינתיפאדה הראשונה ובעת תהליך אוסלו חלה ירידה בכוחו של הימין, אך גם אז היו ימניים רבים יותר מאשר שמאלנים בציבור היהודי. מאז כישלון ועידת קמפ-דייוויד ופרוץ האינתיפאדה השנייה בשנת 2000 ניכרה שוב עלייה בכוחו של הימין. בחינת מספר המגדירים עצמם ימניים מתוך הנשאלים (היהודים) שהגדירו עצמם ימניים או שמאלנים בסקרי הבחירות מעלה כי מאז 1973 שיעור הימניים גבוה יותר משיעור השמאלנים. בבחירות האחרונות הגיע היחס ביניהם לשיא של 72% ימנים בהשוואה ל-28% שמאלנים!

בד בבד עם התחזקות הימין מלמד התרשים על הידרדרות השמאל. ההידרדרות החלה בעקבות מלחמת ששת הימים, הגיעה לשיאה הראשון במהפך של 1977, התייצבה והגיעה לשיאים חדשים מאז האינתיפאדה השנייה בשנות האלפיים.

בחירות 2009 מייצגות את נקודת השפל בכוחו של השמאל הפרלמנטרי: 27 חברי כנסת מן העבודה, ממרצ, מחד"ש, מרע"מ-תע"ל ומבל"ד. מאמרם של אופיר עבון, פני יובל וגיא בן-פורת מנתח את שקיעתן של מפלגות השמאל הציוני משנת 1992 ומנמק אותה באכזבה מתהליך השלום, בחששות ביטחוניים, בניתוק בין שלום לבין שגשוג כלכלי ובצמיחת המפלגות שעלו על רקע השינויים הללו. השמאל היהודי על שתי מפלגותיו – העבודה ומרצ – שקיבלו בבחירות אלה 16 מנדטים בלבד, הוא בוודאי המפסיד הגדול בבחירות 2009.

חד"ש, רע"מ-תע"ל ובל"ד, הממוקמות בשמאל המערכת המפלגתית מעצם היותן מפלגות ערביות, זכו ב-11 מנדטים, מנדט אחד יותר מן הבחירות לכנסת השבע עשרה. זאת בזכות העלייה העקיבה בשיעור המצביעים הערבים למפלגות הערביות במקום למפלגות היהודיות, ולמרות הירידה בשיעור השתתפותו הכולל של המגזר הערבי. מאמרם של רוחאנא, שחאדה וסבאע'ח'ורי דן במפלגות אלה, ומדגיש דווקא את ההבדלים בין המפלגות ואת האתגרים העומדים בפניהן.

הימין הוא אמנם המנצח, אולם בתוך מחנה הימין לא כולם מנצחים, בוודאי שלא באותה מידה. נתניהו והליכוד הצליחו בקמבק והרכיבו את הממשלה. המפלגה יותר מהכפילה את כוחה ועלתה מ-12 מנדטים בכנסת הקודמת ל-27 מנדטים בכנסת הזאת. אולם מפלגת הליכוד לא זכתה במרב קולות המצביעים ואיננה המפלגה הגדולה בכנסת: קדימה עקפה אותה מהמרכז. בהתחשב בנסיבות שלאורן התקיימו הבחירות, בציפיות שלפני הבחירות ובדינמיקה של המעברים בין המפלגות בעת מערכת הבחירות נותר הישגם של נתניהו והליכוד מלווה בניחוח של החמצה.

המנצחת הגדולה במחנה הימין והפתעת הבחירות הן אחת: מפלגת ישראל ביתנו, על 15 חברי הכנסת שלה, שהפכה למפלגה השלישית בגודלה בכנסת. אביגדור ליברמן, מנהיגה, היה הגורם העיקרי בהרכבת הקואליציה על אף חקירות המשטרה נגדו, ואולי דווקא בגללן. אולנה בגנו מנתחת במאמרה את ישראל ביתנו וממקמת אותה ואת הצלחתה בהקשר של הנסיבות המיוחדות של בחירות 2009.

מאמרו של אשר כהן מתמקד במפלגות הציוניות-דתיות, שאף אותן אפשר למנות עם המפסידות בבחירות אלה, הן מכיוון שלא הצליחו להתאחד על אף הלחצים והאמצעים הכבירים לאחד כוחות, והן בשל הירידה בכוחן המשותף ל-7 מנדטים בלבד.

קדימה הצליחה להוכיח שמפלגת מרכז איננה בהכרח תופעה זמנית של מערכת בחירות אחת. יותר מכך, היא הצליחה להגיע למקום הראשון וכמעט שעלה בידה לשמור על כוחה בבחירות 2006. קדימה בראשות ציפי לבני קיבלה קולות רבים יותר מן הבחירות הקודמות וזכתה ב-28 מנדטים בהשוואה ל-29 שהשיג אולמרט בשנת 2006. אולם קדימה ולבני הפסידו את השלטון לטובת יריבתן העיקרית, מפלגת הליכוד, שהקימה את הממשלה והשאירה אותן באופוזיציה. ציפי לבני כשלה פעמיים: כאשר לא הצליחה לגבש סביבה קואליציה מנצחת לפני הבחירות ופעם נוספת לאחר הבחירות. האתגר שלה הוא להחזיק מעמד באופוזיציה מול מאמצים עיקשים מצד יריבותיה לפרקה. מאמרה של יעל ישי עוסק במפסידות אחרות, ברשימות שהתחרו על קולות הבוחרים אך לא הצליחו כלל להיכנס לכנסת. יש רשימות רבות כאלה: 21 רשימות נותרו בחוץ, מתוך 33 רשימות מתמודדות. לחלקן לא הייתה זו אכזבה ראשונה. ישי מסבירה את נפוצותן הרבה בשיקולי עלות-תועלת, בסביבה הכלכלית-חברתית, בריק הרעיוני בזמינות המשאבים ובאמונה בכוחן של המפלגות כמכשיר להשגת עוצמה. לכן הן תמשכנה להיות חלק ממערכת הבחירות בישראל.

מהי משמעות ניצחון הימין?

ימין ושמאל הם תוויות או זהויות פוליטיות הנושאות עמן רכיב פוליטי-מפלגתי ורכיב אידאולוגי-תוכני. בישראל הרכיב העיקרי האידאולוגי הוא זה הקשור בממד המדיני-ביטחוני, כלומר בסוגיית השטחים, הפלסטינים, בביטחון ובשלום. מבחינת ה"בעלות" על נושאים, הרי הביטחון הוא הנושא של הימין, והשלום הוא הנושא של השמאל ובמידה מסוימת גם של המרכז. בבחירות 2009 היה נושא הביטחון הדומיננטי בקמפיין הבחירות ובישקולי הבוחרים. בסקר הבחירות הישראלי שלאחר הבחירות, כאשר ביקשנו מן המרואיינים לבחור את הממד העיקרי שבו התנהלו הבחירות השיבו 40%: "המצב הביטחוני" בהשוואה ל-11% שהגדירו אותו "הנושא המדיני".

לא רק מבצע עופרת יצוקה שנערך סמוך לבחירות תרם להבלטת ממד הביטחון ולהעצמת הימין אלא גם באופן כללי יותר גרמו לכך תחושת הקונפליקט

והמתח הביטחוני, וכן חוסר התוחלת לאופק מדיני. יותר מעשרים שנה אנחנו שואלים בסקרי הבחירות שלנו אם ישראל נדרשת ביחסיה עם הערבים להדגיש את שיחות השלום או להגביר את עוצמתה הצבאית. מתברר שבשנת 2009 נמדד השיעור הנמוך ביותר בהשוואה לשנים קודמות של בוחרים הדוגלים בשיחות שלום בהשוואה לעוצמה צבאית: בקרב כלל הציבור 44% הביעו תמיכה בשיחות שלום; בקרב היהודים בחרו רק מעט יותר משליש (36%) בשיחות שלום, וזאת בהשוואה לממוצע של 57% שבחרו באפשרות המשא ומתן בסקרי עבר.

**המערכת המפלגתית בשבי הסכסוך הישראלי-פלסטיני:
מה קורה לייצוג רעיונות אחרים?**

שבעים נציגים בכנסת החדשה (58%) נמנים עם מפלגות הדוגלות במובהק בגישה קפיטליסטית נאו-ליברלית: קדימה, הליכוד וישראל ביתנו. הציבור לעומת זאת נמצא במקום אחר לגמרי. בסקר הבחירות חזרנו על השאלה הנשאלת בסקרים יותר מארבעים שנה: "בקשר למבנה החיים הכלכליים בארץ, האם אתה תומך יותר בגישה סוציאליסטית או בגישה קפיטליסטית?". מתוך המרואיינים שענו על השאלה בחרו רק שלישי (32%) בגישה הקפיטליסטית, ואילו שני שלישים (68%) בחרו בגישה הסוציאליסטית. מאז אמצע שנות השמונים כאשר הוחלה תכנית הייצוב הכלכלית, זו נקודת השפל מבחינת תמיכה בגישות קפיטליסטיות. 74% באותו סקר החזיקו בדעה ש"על הממשלה לדאוג לכל אדם תהיה עבודה ורמת חיים סבירה", ורק 9% סברו ש"על הממשלה לא להתערב וכל אדם צריך להסתדר בעצמו". יש אפוא פער בייצוג העדפות הציבור בתחום הכלכלי-חברתי, ותופעה זו נובעת במידה רבה מכך שהנושא מנותק מפוליטיקה אלקטורלית. המפלגות הגדולות אינן מציגות חלופות מגובשות ואי-אפשר להבחין ביניהן בסוגיות אלה. אין דיון ציבורי מתמשך ומשכיל בנושא שיכול לעזור לאזרחים לגבש משנה סדורה ולחבר אותה להעדפה מפלגתית ולהצבעה. נוסף על כך סוגיות של מדיניות חברתית-כלכלית מוגדרות פעמים רבות נושאים מקצועיים שרצוי שהפוליטיקה תמשוך את ידה מהם. במילים אחרות: נושאי המחלוקת בתחומי הכלכלה והחברה אינם נידונים במערכת המפלגתית ובמערכות הבחירות. הסיבה לכך היא שהמערכת הפוליטית "נעולה" זה שנים

רבות בתוך שסע המוגדר על ידי הסכסוך הישראלי-פלסטיני.⁹ לפיכך גם אין ייצוג של העדפות הציבור בתחומים האלה. הציבור ממוקם הרחק מן המנהיגות שלו ומן המדיניות הנאו-ליברלית שהוא מיישם, אך העדפותיו אלה אינן מתבטאות בכנסת וגם לא במדיניות.

פוליטיקה של נוכחות: ¹⁰ ייצוג נשים

תחום נוסף שנדחק לקרן זוית הוא הנושא הפוסט-מטריאליסטי, גם כן במידה רבה בשל היות הפוליטיקה הישראלית שבויה בשסע המוגדר על ידי הסכסוך. תחום זה עוסק בסוגיות של איכות חיים דוגמת איכות הסביבה, ערכי החירות האישית, הביטוי העצמי והמעורבות האזרחית, ובכלל זאת נושאי השוויון המגדרי וייצוג הנשים בפוליטיקה. נושא זה נידון בספר זה מזווית שונת בשלושה מאמרים: של רהט; של רוחאנא, שחאדה וסבאע'ח'ורי; של גדליה, הרצוג ושמיר. בבחירות 2009 בולטת כמובן מועמדותה של ציפי לבני לראשות הממשלה, ומצטרפת לה בחירתה בפעם הראשונה של אישה מועמדת במפלגה ערבית לכנסת, חנין זועבי מבל"ד. ראוייה גם לתשומת לב המודעות המגדרית של נשים בוחרות, שעמדה מאחורי קמפיין קדימה, מאחורי הדיון הציבורי ובכסיס הפער המגדרי בהצבעה לקדימה בקרב הבוחרים היהודים ולבל"ד בקרב הבוחרים הערבים. אפשר לומר שבעבר נתפסו הנשים כמובן מאליו, ואילו הפעם הפכו הנשים לכוח אלקטורלי שנאבקים עליו על המגרש המגדרי.

על אף מועמדותה של לבני ועל אף התפתחות שיח מגדרי בנושא מועמדותה, כמעט שלא עלו לדיון סוגיות השוויון המגדרי והייצוג הנשי בבחירות 2009. עם זאת חשוב לציין כי לכנסת השמונה עשרה נבחר המספר הגדול ביותר של נשים עד כה - 21 נשים (17.5%), בהשוואה ל-17 נשים בכנסת הקודמת. בהשוואה לעולם הדמוקרטי והלא דמוקרטי כאחד, מספר זה נמוך וממקם את ישראל רק במקום השישים ושבעה (עם טג'קיסטן ואוזבקיסטן) מתוך 187 מדינות.¹¹

9 להרחבה בנושא זה ראו Arian and Shamir, 2008: 685-705.
 10 ראו את הדיון בהבחנה בין פוליטיקה של רעיונות לבין פוליטיקה של נוכחות אצל Phillips, 1998.
 11 ראו www.ipu.org/wmn-e/classif.htm (הנתונים תקפים ל-30 בנובמבר 2009).

בממשלה המונה שלושים שרים שהוקמה לאחר הבחירות שיעור הנשים נמוך עוד יותר: מכהנות בה רק שתי שרות שהן 6.7% מכלל חברי הממשלה – לימור לבנת וסופה לנדבר.¹²

שיטת הבחירות הארצית-יחסית בישראל אמורה הייתה לסייע לייצוג נשים, אך לא כך הדבר. גם הפריימריז לא תרמו לגידול הייצוג הנשי במקומות הראליים ברשימות. בבחירות 2009 היה הייצוג הנשי הגבוה ביותר (33%) במפלגת ישראל ביתנו שבה פעלה ועדה מסדרת. תתי-תרבויות חשובות בחברה הישראלית כמו החברה היהודית-חרדית והחברה המוסלמית מדירות נשים לחלוטין. ללא שינוי סדר היום ומקורות הגיוס לפוליטיקה וללא מכסות ייצוג אפקטיביות יותר מאלה הנהוגות כיום, לא תהיה נוכחות נשים מורגשת במוקדי הכוח בישראל.

קואליציה, ממשלה, משילות והשתתפות

ממשלת נתניהו הושבעה בכנסת ב-31 במרס 2009. היא נשענה על קואליציה בת שש מפלגות, שלה שותפים מלבד הליכוד, מפלגות ישראל ביתנו, העבודה, ש"ס, הבית היהודי ויהדות התורה. רשמית מנתה הממשלה 74 חברי כנסת, אולם כבר מראשית כהונתה לא יכלה לסמוך בהצבעות בכנסת על כל חברי מפלגת העבודה, שחלקם התנגדו עקרונית להצטרפות מפלגתם לממשלה. הממשלה כיום היא מן הגדולות שידעה ישראל, והיא כוללת שלושים שרים ותשעה סגני שרים, כמעט שליש מהכנסת. מאחר שכמעט כל השרים וסגני השרים הם חברי כנסת, משמעות הדבר כי הם נגרעים הלכה למעשה ממצבת הכנסת וממלאכת החקיקה. כמו ברוב הממשלות בשנים האחרונות, מפלגת השלטון נמצאת בעמדת מיעוט בקואליציה ומחייבת את ראש הממשלה להתחשב באילוצים הקואליציוניים ובמלאכת תחזוקה תמידית של מפלגות הקואליציה. מצב זה, נוסף על התהליך שהביא להקדמת הבחירות, הוויכוח על אודות המנצח/ת בעקבותיהן, והמשאים ומתנים הקואליציוניים לפני הבחירות ואחריהן, השאירו על סדר היום הציבורי את סוגיות אי-היציבות ואת היעדר המשילות. סוגיות אלה כלולות בהסכמים הקואליציוניים, ובהצעות חוק העומדות בפני הכנסת, והן מעסיקות גופים חוץ-פרלמנטריים המבקשים לחולל רפורמות שלטוניות מסוגים שונים.

12 לממשלה מוננו גם תשעה סגני שרים, בהם שלוש נשים: גילה גמליאל, אורית נוקד ולאח נס.

לעומת זאת שיעור ההצבעה בבחירות שעמד על 64.7% והיה גבוה מעט יותר מזה של הבחירות לכנסת השבע עשרה, כמעט שלא זכה לתשומת לב ציבורית. פחות מ-3.5 מיליון מצביעים מתוך 5,278,985 בעלי הזכות לבחור מימשו את זכותם.¹³ נתונים אלה מעידים על השתרשות התופעה של השתתפות נמוכה יותר בבחירות בישראל, כמו בעולם המערבי כולו. משנות האלפיים, שיעור ההצבעה נמוך בקביעות מ-70%. בעבר הרחוק יותר שיעור ההצבעה היה בדרך כלל 80% בקירוב. גם תופעה זו היא מאפיין חשוב של בחירות 2009, וחשוב שתישאר על סדר היום הציבורי והמחקרי בישראל.

מקורות

- Arian, Asher and Michal Shamir, 2008. "A Decade Later, the World had Changed, the Cleavage Structure Remained: Israel 1996–2006", *Party Politics* 14 (6): 685–705.
- Phillips, Anne, 1998. *The Politics of Presence*, Oxford: Clarendon Press.

13 בעלי זכות בחירה החיים בחו"ל אינם רשאים להצביע בחו"ל. מספרם מוערך ביותר מחצי מיליון. חישוב שיעור ההצבעה מתוך בעלי זכות בחירה החיים בארץ מעלה את הנתונים האלה: 75.6% בבחירות לכנסת השש עשרה (2003); 70.8% בבחירות לכנסת השבע עשרה (2006); 72.1% בבחירות לכנסת השמונה עשרה (2009).
www1.cbs.gov.il/reader/newhodaot/hodaa_template.html?hodaa=200924024